

ТОРГОВЕ ФІНАНСУВАННЯ У ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

TRADE FINANCE IN SOLVING THE ISSUES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY

У статті розглянуто сучасні підходи до визначення сутності категорій «сталій розвиток» та «торгове фінансування». Охарактеризовано тенденції розвитку світової торгівлі. Проаналізовано процеси використання торгового фінансування за обсягами та галузями. Визначено проблеми розвитку світової торгівлі та інструментів торгового фінансування. Запропоновано рекомендації щодо їх удосконалення.

Ключові слова: сталій розвиток, світова торгівля, торгове фінансування, банк, ризик, інструменти фінансування.

отраслям. Определены проблемы развития мировой торговли и инструментов торгового финансирования. Предложены рекомендации по их усовершенствованию.

Ключевые слова: устойчивое развитие, мировая торговля, торговое финансирование, банк, риск, инструменты финансирования.

The article discusses the modern approaches to the definition of the essence of the categories "sustainable development" and "trade finance"; characterizes trends of development of world trade. The processes of use of trade finance by volumes and industries are analyzed. The problems of development of international trade and trade finance instruments are determined, recommendations for improvement are proposed.

Key words: sustainable development, international trade, trade finance, bank, risk, financial instruments.

УДК 339.5:339.7

Платонова І.О.

аспірант кафедри загальної економічної теорії і економічної політики
Одеський національний економічний
університет

В статье рассмотрены современные подходы к определению сущности категорий «устойчивое развитие» и «торговое финансирование». Охарактеризованы тенденции развития мировой торговли. Проанализированы процессы использования торгового финансирования по объемам и

Постановка проблеми. Результати глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр. довели необхідність пошуку нових заходів, адекватних вимогам сталого розвитку світової економіки, оскільки заходи, що вживалися провідними країнами світу, не призвели до прискорення темпів економічного зростання, до вирішення наростаючих економічних, соціальних і екологічних проблем, які вимагають їх комплексного вирішення. Однією з таких важливих проблем є розвиток міжнародної торгівлі та інструментів її фінансування.

Фінансові послуги є другим напрямом після комп'ютерно-інформаційних технологій, що постійно динамічно розвиваються в умовах впливу цифрової економіки. А торгове фінансування є одним з інструментів обслуговування потреб торгових відносин, ключовим чинником збереження конкурентоспроможності та ефективності світової економіки і механізмом сприяння міжнародній торгівлі та захисту від різного роду ризиків. Як відомо, сьогодні Україна розширює свої міжнародні зв'язки, збільшує обсяги експортно-імпорتنних операцій, тому необхідність використання інструментів торгового фінансування для вирішення стратегічних завдань сталого розвитку вітчизняної економіки набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань розвитку торгового фінансування присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як: Дж. Дейлі, Б. Івасів, Д. Кейнс, Н. Непрядкіна, М. Савлук, Л. Руденко, С. Ярошенко та ін.

Віддаючи належне доробку вчених у цій сфері, слід зазначити, що в сучасних умовах необхідності

розвитку економіки та її важливого сектору – міжнародної торгівлі виникає потреба в подальших наукових дослідженнях щодо можливості використання торгового фінансування як інструменту забезпечення стратегічних завдань сталого розвитку економіки.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення ролі торгового фінансування у забезпеченні виконання стратегічних завдань сталого розвитку економіки. Відповідно до мети, у науковій праці вирішено такі завдання: на основі теоретичних положень сталого розвитку економіки та торгового фінансування доведено їх взаємозв'язок; проведено аналіз розвитку міжнародної торгівлі та використання банками інструментів торгового фінансування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з головних рис сучасної світової економіки є глобалізація, яка сприяє швидкому розвитку світової торгівлі. В останні десятиліття її обороти зростали майже вдвічі швидше, ніж світове виробництво (відповідно близько 8% і майже 4% на рік), будучи достатньо потужним драйвером усесвітньої господарської експансії. При цьому політична нестабільність, економічні та фінансові ризики роблять міжнародну торгівлю більш уразливою до сучасних шоків.

Відомо, що економічна криза негативно вплинула в 2009 р. на експортні та імпорتنі операції. Частка міжнародної торгівлі у світовому ВВП упала на 5% (26% у 2009 р., 31% у 2008 р.) здебільшого за рахунок зниження вартості товарів. Незважаючи на деяке поживлення в 2010–2011 рр., частка світової торгівлі у ВВП залишилася нижчою макси-

мальної позначки 2008 р. У 2014 р. зростання світової торгівлі становило 2,6% порівняно з 2013 р (2,5%) [1], причиною такого незначного зростання слугувала слабка позитивна динаміка торгівлі країн із високим рівнем доходу.

У 2017 р. зовнішня торгівля більшості провідних економік світу показала позитивну динаміку після спаду в 2015 р. та відновлення зростання в 2016 р., що багато в чому пов'язано з поживленням економічної активності в світі та стійким зростанням цін на основні групи товарів.

У першому півріччі 2018 р. позитивну динаміку експорту зберегли такі країни, як США, Німеччина, Японія, Китай, Бразилія. Зростання експорту США в першому півріччі 2018 р. становило близько 10%, у Німеччині збільшення обсягу товарного експорту перевищило 4%, а Японії становило 6%. Динаміка обсягу експорту ще двох країн – Китаю і Бразилії – демонструвала високу амплітуду коливань [1; 2]. Незважаючи на напруженість через торгові війни між США і Китаєм, показники індексу світової торгівлі Kuehne + Nagel World Trade Indicator (gKNI WTI) за перше півріччя 2018 р. свідчать про те, що обсяги світової торгівлі зросли на 10,2% [3].

Особливе значення в сучасних умовах здійснення міжнародних торгових відносин має необхідність урахування стратегічних завдань сталого розвитку економіки. При цьому необхідно відзначити недостатність наукових розробок і загально-визнаних теоретичних положень, що визначають сутність понять сталого розвитку економіки та торгового фінансування, наявність яких сприяла б формуванню науково-методичних засад обґрунтування їх взаємодії та активізації впливу інструментів торгового фінансування на міжнародну торгівлю та економіку у цілому.

Єдиного загальноприйнятого трактування поняття «розвиток» не існує, що ускладнює можливість його використання. У наукових працях простежується нездатність щодо розкриття змісту поняття «розвиток» у генезі, який модифікується в процесі історичного розвитку конкретних явищ. Дослідження даної проблематики може бути засноване на знаннях, які забезпечують формування нових науково-теоретичних положень і концепцій, адекватних історично зростаючим вимогам до наукового обґрунтування процесів розвитку економічних явищ.

Термінологічна нестійкість поняття «розвиток» робить невизначеним підґрунтя теорій розвитку. У багатьох дослідженнях простежується спроба надання цьому поняттю осучаснення змісту, відповідного реальним умовам. Однак заміна застарілих уявлень на більш сучасні не вирішує проблеми.

Сучасні вчені всіх галузей знань найбільш часто асоціюють розвиток з якісною зміною об'єкта, трансформацією внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єкта за появи інновацій, нових суспільних форм.

Однак, незважаючи на увагу вчених до визначення понять розвитку, сталого розвитку економіки, ще існують наукові прогалини, зокрема у формуванні наукових засад стратегії сталого розвитку економіки, завдання якої поєднували б можливості інноваційних технологій інформаційної економіки та існуючих технологій на сучасному етапі проведення структурних, технологічних і екологічних змін.

Сутність сталого розвитку економіки розкривається в наукових працях Г. Арндта, А. Гальчинського, Дж. Дейлі, А. Кругера, Г. Кларка, Х. Томаса, С. Енке та ін.

Сучасні визначення сталого розвитку відрізняються один від одного визначенням найбільш пріоритетних проблем, серед яких: специфічність економічного зростання, якість життя та навколишнього середовища, взаємини розвинених країн і тих, що розвиваються, необхідність управління світовими процесами, раціональне використання ресурсів, збалансованість розвитку різних галузей економіки [4, с. 253].

Перехід до сталого розвитку в глобальному масштабі можливий лише за обов'язкової умови узгодженості всіх об'єктів і суб'єктів цього процесу, який носить системний характер і пов'язує в єдине ціле всі рівні соціально-економічної системи (глобальний, національний, регіональний, локальний) та різні сфери її функціонування (економічну, соціальну, екологічну) [5, с. 108].

Отже, врахування завдань сталого розвитку економіки для міжнародної торгівлі призводить до необхідності використання системного підходу: узгодження всіх об'єктів і суб'єктів торгових відносин, принципів організації торгівлі, законодавчих норм регулювання, методів і інструментів, у тому числі торгового фінансування.

В іноземній літературі поняття «торгове фінансування» визначається як сукупність банківських операцій із підтримки експортно-імпортних операцій корпоративних клієнтів. У вітчизняних правових актах не існує точного визначення торгового фінансування, проте частково описано деякі інструменти: у Цивільному кодексі визначено акредитив як форму безготівкових розрахунків, охарактеризовано банківську гарантію.

Посилення конкуренції у сфері міжнародної торгівлі, особливо в умовах необхідності вирішення завдань сталого розвитку, вимагає розроблення інструментів, які можна використовувати для підтримки і розвитку торгівлі на світових ринках. Тому у зовнішньоекономічній діяльності все більше уваги приділяється розробленню нових і вдосконаленню існуючих фінансових інструментів, зокрема торговому фінансуванню [6, с. 130].

Торговельне фінансування – це фінансування коротко- і середньострокових (до трьох років) проєктів, пов'язаних з імпортом або експортом товарів, обладнання або послуг за рахунок коштів іно-

земних банків, а також забезпечення виконання зобов'язань клієнта (видача гарантій) у рамках експортно-імпортних операцій.

Переваги торгового фінансування полягають у гарантії швидкого розгляду і реалізації угоди, у можливості фінансування контрактів у невеликих сумах, необмежена географія фінансування (країна експорту не має значення для реалізації угоди), відсутність необхідності страхування за відносно короткостроковою угодою в експортному кредитному агентстві та наданні додаткової гарантії [7, с. 27].

Іншими словами, торгове фінансування являє собою комплекс методів, інструментів та механізмів щодо фінансування зовнішньоторговельних операцій клієнтів на основі залучення національними банками кредитних ресурсів із міжнародних кредитно-фінансових ринків.

У наданні таких ресурсів центральну роль відіграють банки. Однак кошти для фінансування можуть надаватися і за посередництва третьої сторони, наприклад через експортне кредитне агентство, міжнародні торговельні компанії, спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові організації. Про розвиток операцій із фінансування зовнішньоторговельних операцій клієнтів свідчать дані табл. 1.

Дані наведеної таблиці свідчать, що в 2018 р. серед комерційних банків та інститутів розвитку, які надають послуги торгового фінансування, HSBC був визнаний лідером. За три квартали 2018 р. банком було підписано 57 угод вартістю 11,99 млрд дол. США, здебільшого орієнтованих на Європу й Америку. Велика частка проектів реалізована у сфері енергетики, металургії, добувної промисловості та транспорту.

Друге місце в рейтингу займає банк JBIC, яким було реалізовано 35 транзакцій на суму 10,8 млрд дол. США.

Третє місце в рейтингу торгового фінансування займає банк Mitsubishi UFJ Financial Group,

яким було реалізовано 68 транзакцій на суму 10,6 млрд дол. США. Варто відзначити, що діяльність японських банків у сфері торгового фінансування займає значну частку.

На сучасному етапі центр управління торговими операціями зміщується у напрямку Південної і Північної Америки (понад 75,4 млрд дол. США); операцій торгового фінансування було проведено в Європі на суму 68,8 млрд дол. США, а в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні обсяги фінансування становили 63,4 млрд дол. США (рис. 1).

Більшою мірою інструменти торгового фінансування застосовувалися в секторі споживання електроенергії –100 млрд дол. США) (рис. 2).

На глобальному рівні сектор споживання електроенергії перевищує більш ніж у п'ять разів сектор металів і неметалевих корисних копалин (18,1 млрд дол. США), де домінують Америка і Європа. Друге місце займають фінанси (38,2 млрд дол. США).

Як відзначає Л. Кузнєцова, для своєчасної оплати товарів і послуг учасники зовнішньоторговельних операцій використовують різні методи торгового фінансування: відкритий рахунок, авансовий платіж, інкасо, акредитивні операції, а також банківські гарантії, страхове/гарантійне покриття ЕКА, міжбанківські кредити, цільові торгові кредити під час експорту та імпорту, факторинг і форфейтинг, лізинг, цінні папери та інші операції [8, с. 31].

Банки та інші установи надають торгове фінансування для двох цілей. По-перше, фінансування торгівлі служить джерелом оборотних коштів для індивідуальних трейдерів і міжнародних компаній, які потребують ліквідних активів. По-друге, торгове фінансування передбачає кредитне страхування від ризиків, пов'язаних із міжнародною торгівлею, таких як зміна ціни, коливання валютних курсів, політичні ризики. Кожний із цих двох напрямів виконується певним набором кредитних інструментів, переважно приватними фінансовими інститутами, але іноді й державними установами.

Таблиця 1

Рейтинг банків та інститутів розвитку у сфері торгового фінансування за три квартали 2018 р.

№ на ринку	Найменування	Разом млн. \$	Кількість транзакції	Частка ринку
1	HSBC	11,992.34	57	4,11
2	JBIC	10,817.67	35	3,7
3	Mitsubishi UFJ Financial Group	10,607.06	68	3,63
4	JPMorgan Chase & Co	10,196.01	41	3,49
5	BNP Paribas	8,426.09	52	2,89
6	Citigroup	8,159.70	67	2,79
7	Natixis	7,967.57	43	2,73
8	ING Group	7,777.93	78	2,66
9	Sumitomo Mitsui Financial Group	7,506.22	63	2,57
10	Mizuho Financial Group	7,299.33	62	2,5

Джерело: складено на основі [2]

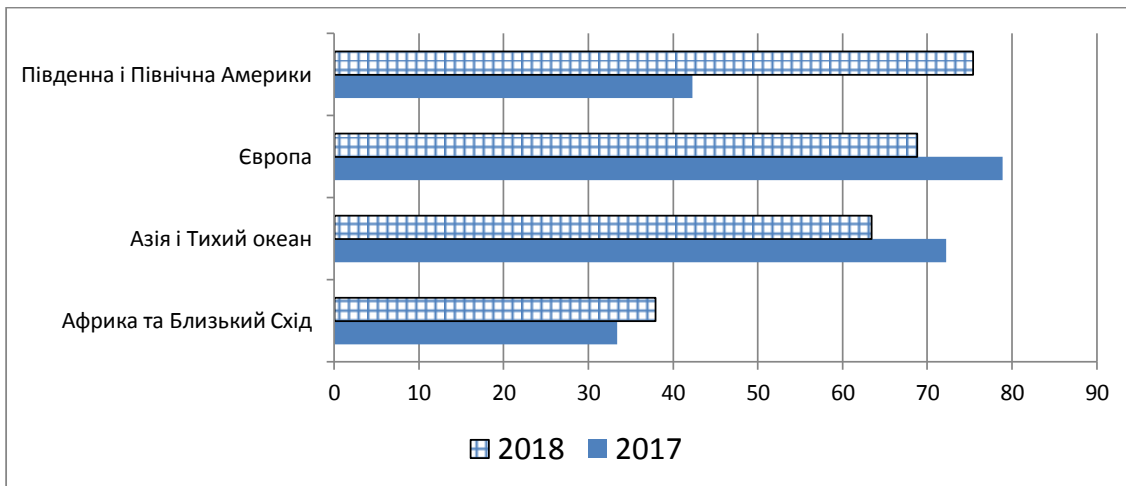

Рис. 1. Обсяги угод по регіонах за 1–3-й квартали 2017 та 2018 рр. [2; 3]

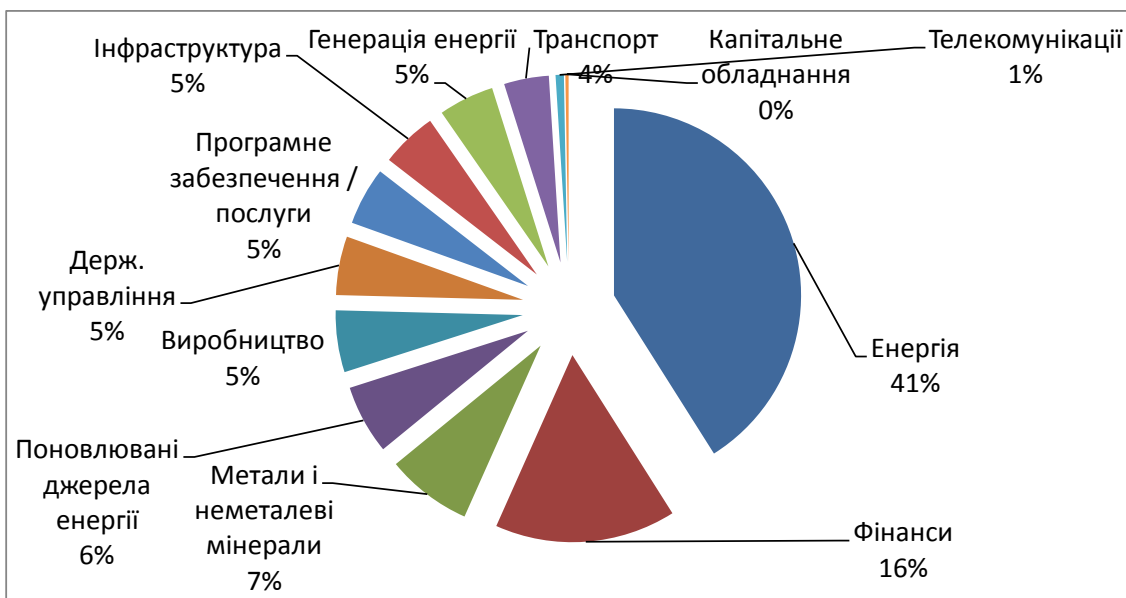

Рис. 2. Використання інструментів торгового фінансування у різних галузях світової економіки (третій квартал 2018 р.) [2]

Одним із найбільш широко використовуваних засобів експортного фінансування є фінансування торгівлі на основі комерційного акредитива. За допомогою цього інструменту банк-емітент заявляє про свою готовність виплатити бенефіціару (експортеру) певну суму грошей від імені покупця (імпортера) за умови, що продавець виконує дії, які відповідають умовам міжнародної угоди купівлі-продажу товарів. З одного боку, комерційний акредитив дає змогу імпортеру використовувати свої грошові кошти (поки не отримані товари) не для оплати товарів експортера, а для альтернативних цілей. З іншого боку, акредитив гарантує, що експортер отримає грошові кошти своєчасно. Цей інструмент особливо підходить для міжнародних угод купівлі-продажу товарів.

Деякі експортери також покладаються на банківський аваль рахунку продавця, тобто на гарантію банку здійснити платіж покупця продавцю, якщо покупець не буде платити.

Іншими платіжними інструментами є гарантії повернення авансового платежу, митні гарантії та доручення (які дають змогу здійснити відстрочку податкових платежів до моменту, поки товари не будуть продані) і митні гарантії, що застосовуються під час тимчасового ввезення товарів.

Останнім часом банки впроваджують інноваційні рішення у формі надання інформаційних послуг і фінансування через Інтернет, що також позитивно впливає на швидкість обробки і надання послуг, процедура Know Your Customer належить до числа таких і дає змогу збирати і

постійно оновлювати базу даних з інформацією про клієнтів [3].

Для мінімізації ризиків та дотримання принципів соціальної відповідальності більше 34% іноземних банків прийняли «Принципи Екватора» (The Equator Principles – EPs). Близько 66,1% банків світу впроваджують дані принципи або збираються це реалізувати [3]. Уведення принципів екватора розраховане на те, що всі фінансові установи приймуть таку систему управління, основою якої є наявність базового внутрішнього стандарту комплексного аналізу та достовірної фінансової оцінки проекту.

Використанням даних принципів фінансовий сектор отримує певну кількість екологічних і соціальних орієнтирів для управління зазначеними ризиками під час фінансування будівельних проектів у міжнародному масштабі та виконання завдань сталого розвитку економіки.

Висновки з проведеного дослідження. У сучасних умовах вирішення завдань сталого розвитку економіки існує нагальна необхідність завершення програми заходів із реформування міжнародної торгівлі, системи інструментів торгового фінансування зовнішньоторговельних операцій та їх регулювання.

Якісне регулювання також необхідно для вирішення проблем, що виникають під час здійснення міжбанківських кореспондентських відносин, які відіграють важливу роль у сприянні світовій торгівлі, ефективності торгового фінансування й економічній активності. Під час організації угод торгового фінансування фінансові інститути стикаються з різного роду ризиками, які можуть призвести до несприятливих фінансових наслідків. Глобальне значення високого рівня міжнародної фінансової взаємозалежності й уразливості в деяких регіонах вимагає ретельно координованої, забезпеченої достатніми ресурсами глобальної системи фінансової безпеки, а також більш міцних основ для запобігання та врегулювання боргових криз. Необхідні скоординовані колективні дії для управління ризиками під час здійснення операцій торгового фінансування, для збереження фінансової стабільності та мінімізації негативного впливу кібератак.

Практика торгового фінансування починає використовуватися вітчизняними компаніями та

банками України. Окремі банки пропонують клієнтам досить розроблені пакети інструментів торгового фінансування, при цьому вони активно співпрацюють з іноземними виробниками товарів та їх постачальниками, які виробляють і поставляють в Україну необхідні товари та технології.

Зазначене доводить необхідність подальшого розвитку теоретичних положень сталого розвитку економіки, визначення найбільш необхідних імпорتنих товарів для забезпечення збалансованого розвитку вітчизняної економіки, а також реалізації програм збільшення обсягів продажу експортних товарів. Сприятим ефективному виконанню зазначених завдань буде торгове фінансування, яке є важливим чинником збереження конкурентоспроможності та ефективності світової економіки та механізмом сприяння міжнародній торгівлі та захисту від ризиків. Результатом використання торгового фінансування буде підтримка вітчизняних експортерів та імпортерів, яка спрямована на розвиток конкурентних переваг України на зовнішніх ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. International trade statistics 2017, WTO. URL : https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2017_e/its17_toc_e.htm.
2. Trade Finance league table. URL : <https://tradefinanceanalytics.com/analytics>.
3. Офіційний портал конференції ООН з торгівлі та розвитку. URL : www.unctad.org.
4. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань : монографія. Київ : Либідь, 2013. 472 с.
5. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. Київ : Інтелсфера, 2002. 312 с.
6. Ярошенко С.В. Новітні технології у процесі застосування механізму торгового фінансування. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 1. С. 129–134.
7. Непрядкіна Н.В. Перспективи розвитку експортного фінансування в Україні із залученням експортних кредитних агентств. *Бізнес Інформ*. 2014. № 4. С. 25–28.
8. Банківське кредитування корпоративного сектору економіки в умовах циклічності : монографія / Л.В. Кузнєцова та ін. ; за ред. Л.В. Кузнєцової. Харків : Діса Плюс, 2018. 280 с.